ANUL 1939
MOMENTE DE SOLIDARITATE ŞI UNITATE NAŢIONALĂ

de
VASILE T. CIUBANCAN

a. *Pentru respingerea pericolului de agresiune de la frontiera de vest a ţării**.

La începutul anului 1939, odată cu dezmembrarea şi cotropirea Cehoslovaciei de către trupele hitleriste şi cedarea Ucrainei subcarpatice Ungariei horthyste, care a ocupat-o cu forţele ei armate, s-a creat un grav pericol, de agresiune iminentă hitleristo-horthystă la adresa României[1].

* În legătură cu politica Partidului Comunist Român în problemele apărării integrităţii ţării, contribuţia populaţiei României la apărarea naţională, precum şi date din diferite judeţe ale Transilvaniei pe acest tărîm vezi studiile Vasile T. Ciubăncan, *Contribuţii transilvănene la dezideratul naţional de apărare a graniţei de vest a ţării în perioada interbelică*, în *Acta Musei Napocensis*, XVII, 1980, p. 339—357; Idem, *Apărarea frontierei de vest a României împotriva agresiunii fasciste, deziderat naţional-patriotic al populaţiei judeţului Arad*, în *Ziridava*, XIII, 1981, p. 387—420; Idem, *Contribuţia judeţului Alba la apărarea frontierei de vest a României în anii 1939—1940*, în *Apulum*, XIX, 1981, p. 367—379; Idem, *Contribuţii hunedorene la dezideratul apărării integrităţii naţionale a României în perioada interbelică*, în *Sargeţia*, XV, 1981, p. 323—344; Idem, *Date noi privind contribuţia populaţiei sălăjene la apărarea frontierei de vest a României în perioada interbelică*, în *Acta Musei Porolissensis*, V, 1981, p. 601—612; Idem, *Atitudinea patriotică a populaţiei bihorene şi aportul ei la efortul naţional de apărare a graniţei de vest a ţării în perioada interbelică*, în *Crisia*, XI, 1981, p. 412—425; Idem, *Contribuţii ale populaţiei din sud-estul Transilvaniei la dezideratul naţional de apărare a graniţei de vest a ţării în perioada interbelică*, în *Marisia*, IX, 1981, p. 525—578; Idem, *Adeziunea populaţiei Banatului la dezideratul naţional de apărare a frontierei de vest a României în anii 1939—1940. Documente şi date noi*, în *Analele Banatului. Istorie*, I, 1981, p. 183—211; Idem, *Apărarea frontierei de vest a României — deziderat naţional. Adeziuni clujene interbelice* II, în *Acta Musei Napocensis*, XIX, 1982, p. 205—218; Idem, *Sistemul de apărare la frontiera de vest a ţării 1937—1940*, în *Acta Musei Porolissensis*, VI, 1982, p. 275—287. Vezi, de asemenea, lucrările: Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare naţională a României în contextul european interbelic. 1919—1939*, Editura militară, Bucureşti, 1981; Gheorghe I. Oancea, *Lupta maselor populare din Banat organizată şi condusă de P.C.R. pentru apărarea independenţei şi suveranităţii statului român. 1918—1944*, în *Ziridava*, XIII, 1981, p. 183—207.

[1] Direcţia Generală a Arhivelor Statului (D.G.A.S.), *fond Ministerul Propagandei Naţionale, Presa internă*, dosar nr. 435, f. 53.

România, fiind pusă în fața unui pericol direct de atac militar extern, a fost nevoită să ia contramăsuri preventive de apărare a frontierei. Guvernul român, condus de Armand Călinescu, a chemat sub arme mai multe contingente de rezerviști și o parte din trupe au fost dislocate în spre obiectiv, rămînînd la o zi de marș distanță de frontieră[2].

Evenimentele interne și externe și măsurile de securitate luate de guvernul român au înregistrat adeziunea unanimă a întregului popor și a forțelor progresiste ale naționalităților conlocuitoare.

Dînd o apreciere evenimentelor, precum și poziției juste adoptate de Partidul Comunist Român față de ele, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: *„După cum este cunoscut, la începutul lunii martie 1939, armatele lui Hitler ocupaseră o parte a Cehoslovaciei. În fața acestui act de cotropire samavolnică, în fața pericolului iminent pe care-l reprezenta Germania fascistă pentru libertatea altor popoare, inclusiv pentru independența și integritatea României, partidul nostru s-a ridicat cu fermitate, și-a făcut auzit cu putere glasul, condamnînd agresiunea fascistă, chemînd masele populare la luptă pentru a se opune invadatorului, pentru a apăra patria".*[3]

Această apreciere caracterizează și redă linia politică antifascistă, național-patriotică a partidului în acele momente grele, precum și a spiritului de sacrificiu pe care, în aceste împrejurări, comuniștii l-au oferit patriei în scopul apărării ei.

Într-un vibrant manifest adresat poporului român în martie 1939 de către C.C. al P.C.R. se arăta că trupele de asalt ale lui Hitler, care au invadat Cehoslovacia, se găsesc la granița țării noastre. Partidul nostru atrăgea din nou atenția asupra pericolului fascist, pericol pe care l-a demascat și dezvăluit în mod consecvent cu ani în urmă, încă de la apariția lui. În consens cu voința întregului popor român și a forțelor conștiente ale naționalităților, în fața pericolului unui război de agresiune, Partidul Comunist Român a declarat: „Comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților săi revizioniști"[4].

Un apel similar a lansat și Comitetul teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R., intitulat *„Către poporul muncitor al Ardealului"*, în care se condamna pactul economic româno-german din martie 1939, calificîndu-l ca pe un act de capitulare pe plan economic în fața Germaniei hitleriste, prevestindu-se totodată consecințele grave ale acestuia pe plan economic, politic și militar pentru România. De aceea, se cereau acțiuni hotărîte

---

[2] *Ibidem*, f. 54.

[3] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Marea Adunare populară consacrată zilei de 1 Mai*, 30 aprilie 1979, Editura politică, București, 1979, p. 8.

[4] *Documente din Istoria Partidului Comunist Român*, ediția a II-a, Editura pentru literatura politică, București, 1953, p. 320.

„Împotriva acestui contract făcut fără știrea și voința maselor, care trebuie zădărnicit cu orice preț"[5] — se arăta în document.

În situația foarte complexă și contradictorie internațională și internă, în spiritul liniei generale a partidului, în document se sublinia că dușmanul de moarte îl reprezintă fascismul hitlerist și „Garda de Fier" din interior. „Situația e serioasă — aprecia apelul —, pentru a ține față cu dușmanul e nevoie de concentrarea tuturor forțelor de apărare a țării. Trebuie să i se dea drum liber voinței și simțirii de legitimă apărare a poporului. Revolta contra agresorilor trebuie să oțelească puterile de rezistență ale maselor"[6].

În același timp în document se aprecia în mod realist justețea și necesitatea măsurilor luate de guvernul român pe plan militar pentru apărarea hotarelor țării și a independenței naționale." Cu toată capitularea economică — sublinia manifestul —, guvernul a hotărît apărarea neatîrnării și a hotarelor țării, contra oricărui atac. În scopul acesta guvernul a mobilizat.

Tovarăși muncitori! Astfel de măsuri care se bat cap în cap ne silesc să ne dăm bine seama de situație și de datoriile noastre. Guvernul acesta își bazează stăpînirea pe desființarea drepturilor cetățenești, pe cenzură și starea de asediu. Pentru recîștigarea acestor drepturi am luptat și vom lupta pînă la înfăptuirea democrației.

Această luptă nu ne poate împiedica ca noi poporul muncitor din Ardeal să sprijinim guvernul atît în lupta de apărare cît și în menținerea ordinea interne, în lupta contra „Gărzii de Fier" acești agenți hitleriști"[7].

În document se mai cerea ca să fie eliminați din guvern, din funcții de stat și din F.R.N., toți agenții hitleriști și ai „Gărzii de Fier". Partidelor politice democratice li s-a adresat chemarea să se debaraseze de interesele politicianiste oportuniste de partid și „. . . să se înțeleagă în fața primejdiei supreme și să formeze un guvern de unitate națională. Acest guvern — arăta apelul — va avea misiunea istorică de a apăra țara cu armele"[8].

Documentul se mai pronunța pentru unitatea de luptă națională dintre poporul român şi naționalitățile conlocuitoare din România, scop în care se cerea asigurarea libertății și a deplinei egalități în drepturi a naționalităților conlocuitoare, cu cele ale poporului român, principii pentru care Partidul Comunist Român a luptat cu consecvență încă de la făurirea sa.

În spiritul acestei concepții de unitate de luptă în document se spunea: „Tovarăși! Muncitori! Cetățeni! Comitetul Teritorial din Ardeal și

[5] Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice, *cota A. XXIII — 36*, f. 83 (în fotocopie).
[6] *Ibidem.*
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem.*

Banat al P.C.R. vă cheamă pe toţi fără excepţie ca să vă faceţi cu toţii datoria în armata română. Comuniști! Fraţi Muncitori! Puneţi-vă în fruntea apărării, daţi pildă de disciplină, conștiinţă și jertfă. Luptaţi contra celora care sabotează și produc panică“[9].

Manifestul adresa un stăruitor apel tuturor organizaţiilor de masă, partidelor politice democratice, conducătorilor acestora ca „... să făurească fără întîrziere unitatea naţională a apărării remaniind guvernul, restabilind drepturile cetăţenești în scopul apărării“[10] libertatea presei, descătușînd în acest scop toate forţele populare.

Comitetul Teritorial se adresa apoi cu o chemare deschisă populaţiei de naţionalitate maghiară din Ardeal, pentru unitatea de luptă naţională cu poporul român: „... trebuie să se lupte cot la cot, contra pericolului hitlerist, căci regimul lui Hitler e cimitirul comun a(l) României și Ungariei. Nu vă încredeţi în revizionismul războinic (...). Aveţi încredere în lupta comună și înţelegerea acestor două popoare menite să creeze un viitor mai fericit în bazinul dunărean.

Jos fascismul hitlerist! Jos agresiunea! Jos dușmanii poporului! Jos agenţii fasciști! Jos trădătorii și capitularzii! Pentru înţelegere și luptă de apărare a poporului român. Pentru pîine, pace și libertate!

Trăiască prietenia româno-maghiară! Martie 1939. Comitetul Teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R.“[11].

Iată un document semnificativ, de profund realism politic și patriotism, al cărui mesaj s-a înscris atît de veridic în spiritul general de unitate naţională care s-a manifestat cu pregnanţă în anul 1939.

Într-o astfel de orientare consecvent naţională și patriotică la 20 martie 1939 a fost lansat un manifest și de către Comitetul Regional pentru Moldova al P.C.R. în care se arăta: „Bestia hitleristă și Ungaria horthystă au invadat Cehoslovacia (...). Invazia hitleristă se îndreaptă spre România (...), graniţele noastre sînt ameninţate. Poporul român și naţionalităţile conlocuitoare sînt în pericol.

Partidul Comunist vă cheamă înainte de a fi prea tîrziu la luptă pentru salvarea vieţii noastre și a copiilor noștri. Ridicaţi energic glasul împotriva dictaturii regale și a „Gărzii de Fier“, agentul hitlerist în România, pentru apărarea pămîntului și a independenţei României (...). Trăiască armata poporului Român, dușmana invaziei hitleriste. 20 martie 1939. Comitetul Regional pentru Moldova al P.C.R.“.[12]

Aceste două documente de partid, asociate cu cele publicate de către C.C. al P.C.R. în aceeași problemă și în același spirit, vin să ateste caracterul unitar al liniei politice generale a Partidului, naţional-patriotică, antihitleristă, antirevizionistă și profund realistă, ancorată în viaţa poporului român.

---

[9] *Ibidem*, f. 84.
[10] *Ibidem*, f. 85.
[11] *Ibidem*.
[12] Idem, *Cota A. XXIII — 35*, f. 76 (Xerografie).

Revenind la problemele activității guvernului României, acesta, pe plan extern, a informat imediat cancelariile străine despre faptul că România este hotărîtă să-și apere frontierele naționale. „Pentru integritatea teritoriului ei, România se va bate împotriva oricui, cu toate puterile ei și fără să stea să cîntărească rezultatul luptei. Noi avem un patrimoniu sfînt pe care înaintașii noștri l-au creat. Sîntem datori să-l păstrăm cu orice sacrificiu. Ori care ar fi rezultatul, istoria va înregistra hotărîrea noastră de viață independentă și curajul nostru de a ne apăra“[13] — a declarat primul ministru al României în ședința Consiliului Superior al F.R.N. din 27 martie 1939.

Asupra modului în care întregul popor român a răspuns acestor comandamente naționale ne-au rămas impresionante pagini de patriotism de masă, evenimentul s-a transformat într-un moment edificator de solidaritate și unitate națională. „Oamenii concentrați au primit cu entuziasm această chemare a țării și acest entuziasm a culminat cînd au fost grupați în ordine spre stațiile de îmbarcare (...), entuziasmați cîntînd marșuri și cîntece patriotice. În mod deosebit e de observat simțirea patriotică a populației românești de la sate manifestată sincer tot timpul cît a durat executarea ordinului Marelui Stat Major, pînă la despărțirea de cei concentrați și care au fost conduși de familii și populație pînă la gările de îmbarcare cu entuziasm“[14] — se aprecia în darea de seamă a legiunii de Jandarmi a județului Cluj asupra modului în care a decurs operațiunea de concentrare.

Din alte zone știrile au fost similare. Astfel, din județul Mureș se arăta: „Starea de spirit a populației este în general liniștită, deși s-a făcut în luna martie concentrarea cîtorva contingente și li s-au rechiziționat cai, căruțe, hamuri la toate acestea populația a rămas liniștită, cu gîndul că nici o brazdă nu se va ceda din trupul țării“[15] — se raporta de către pretura plășii Band, în luna mai 1939.

„Populația românească a orașului Petroșani, atît la prima chemare a țării, la concentrarea din 15 martie 1939, cît și la cea de a doua, a răspuns cu multă însuflețire și cu un elan de admirat, dovadă că a înțeles importanța vremurilor, fiind gata a-și face pe deplin datoria atunci cînd interesele supreme ale țării reclamă aceasta“[16]. În aceeași problemă primăria orașului Hațeg raporta, în 1939, următoarele: „La prima chemare a țării la 15 martie a.c. pentru concentrare, toți cetățenii acestui oraș au răspuns cu un entuziasm impresionant. În primele zile, lăsînd casa, familiile, au alergat la cazărmi de trei patru ori mai mulți decît cei care erau

[13] D.G.A.S., *fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa internă,* dosar nr. 435, f. 54.

[14] Arh. Stat. Cluj, *fond Prefectura județului Cluj,* dosar nr. 142/1939, f. 37—38.

[15] Arh. Stat. Mureș, *fond Prefectura județului Mureș,* dosar nr. 5/1939, documentul nr. 472.

[16] Arh. Stat. Hunedoara, *fond Prefectura județului Hunedoara,* pachetul nr. 7/1940, documentul nr. 2341/1939.

chemaţi. Această manifestare a constituit cea mai elocventă dovadă a sentimentului de ideal naţional că vom fi gata la datorie în orice clipă cînd ni se va cere să apărăm tot ce ne aparţine“[17].

Pretorul de atunci al plăşii Hunedoara reliefa într-un raport, din anul 1939, următoarele momente impresionante, cu ocazia concentrărilor din martie acelaşi an: „În faţa pericolului care ameninţa unitatea noastră naţională, în martie a.c., cu tot viscolul şi zăpada care a căzut şapte zile continuu, locuitorii au răspuns chemării într-un mod atît de conştiincios încît cei care au văzut coloanele de ţărani ce mergeau spre gară au rămas uimiţi. Am avut exemple de conştiinţă naţională a locuitorilor din toate colţurile plasei, care nefiind încă încunoştinţaţi de ordinul de concentrare de către autorităţi, ei auzind numai de acest fapt de la alţi oameni ce au venit de la oraşe, au pornit la drum spre unităţile din care fac parte. Nimic nu-i mai putea opri din drum“[18].

Iată şi atitudinea şi modul în care populaţia dintr-un alt judeţ de la frontiera de vest a ţării a răspuns aceleiaşi chemări. Pretura plăşii Şiria, judeţul Arad, a făcut următoarele aprecieri asupra stării de spirit a populaţiei: „Poporul român a dat dovadă că atunci cînd este chemat pentru apărarea integrităţii statului, conştiinţa naţională lasă casă, familie şi plin de dragoste stă de veghe şi nu admite ca nimeni să-i calce bunul cîştigat de strămoşi. Dovada am avut-o acum cînd toţi au venit plini de voinţă, pentru a se jertfi pentru Ţară (...), concentrările în vederea instrucţiei efectuate pe graniţa de vest au contribuit şi la spiritul de unitate şi consolidare în apărarea frontierelor statului Român. Năzuinţa tuturor prin forţa împrejurărilor a devenit o unitate sufletească şi un îndemn în conlucrarea în toate domeniile, a spiritului de sacrificiu pentru aceea ce este al nostru a început să preocupe pe toţi acei care simt şi cugetă româneşte“[19].

În aceeaşi viziune pretura plăşii Ineu, într-un raport, făcea următoarele aprecieri: „Poporul român în orice moment a dat dovadă că atunci cînd este chemat pentru apărarea integrităţii statului — conştiinţa naţională — lasă casă, familia, copii şi plin de dragoste şi încredere porneşte înainte şi stă de veghe neadmiţînd nimănui să ne calce bunul cîştigat prin sîngele vărsat de strămoşii noştri.

Această dovadă am văzut-o în decursul acestui an 1939, cînd de la tineri la bătrîni au fost chemaţi pentru apărarea hotarelor şi graniţelor noastre româneşti pentru a se jertfi la nevoie pentru Ţară“[20].

---

[17] *Ibidem*, documentul nr. 2970/1939; Vezi pentru detalii Vasile T. Ciubăncan, *Contribuţii hunedorene ...*, în *Sargeţia*, XV, 1981, p. 330—335.

[18] Arh. Stat. Hunedoara, *fond Prefectura judeţului Hunedoara*, pachetul nr. 7/1940, documentul 2061/1939.

[19] Arh. Stat. Arad, *fond Prefectura judeţului Arad*, dosar nr. 63/1940, f. 320.

[20] *Ibidem*, f. 48.

O astfel de stare de spirit patriotică, de conștiință a datoriei a caracterizat populația întregului județ Arad, ca de altfel a întregii țări[21].

Alte aprecieri, în alte zone și județe, vin să ateste această stare de spirit la nivelul întregii țări. „Sentimentul datoriei către țară este destul de ridicat, verificat prin prezentările în masă la prima chemare a celor concentrați"[22] — se aprecia într-un document oficial atitudinea populației bucureștene.

Populația județului Argeș, „în urma necesităților de apărare națională, făcîndu-se concentrări masive și, deci, plecînd mulți tineri de la căminele lor, nu se manifestă în mijlocul celor rămași nemulțumiri, fiind că își dau seama că toate măsurile luate sînt pentru binele Patriei"[23].

În județul Muscel, „Concentrările militare ordonate s-au efectuat în condiții cît se poate de mulțumitoare. Locuitorii au răspuns la timp la chemările succesive, demonstrînd că sînt pătrunși de disciplină și sentimente patriotice. Țăranul a răspuns cerințelor momentului grav atît cu persoana cît și cu avutul său[24] — se aprecia în raportul Prefecturii județului Muscel, din iulie 1939.

Populația județului Sibiu, în special cea de la sate, „. . . are încredere în destinele neamului și nu este nici unul care să nu aprobe cu mare accent războiul față de cei care ne pretind teritorii"[25] — se arată într-un raport al prefecturii județului Sibiu, în anul 1939.

Exemple similare ar mai putea fi redate în continuare și din alte județe și zone ale țării, dar cele prezentate le apreciem suficiente pentru marcarea evenimentelor și caracterizarea atitudinii populației.

În acest context politic, intern și extern, foarte dificil, are un plus de semnificație politică și atitudinea adoptată de către forțele înaintate ale naționalităților conlocuitoare dn România față de deziderațul național al independenței și integrității teritoriale a statului unitar român. O adeziune clar exprimată la măsurile de apărare a frontierei de vest a țării din partea populației de naționalitate maghiară din județul Cluj a fost adoptată prin scrisoarea din 8 aprilie 1939, adresată primului ministru al României, în care se arăta: „Subsemnații mici meseriași, muncitori agricoli și intelectuali din Cluj, aderați la Secțiunea maghiară a F.R.N., urmărind cu justificată îngrijorare desfășurarea ultimelor evenimente, ne permitem a ne solidariza cu hotărîrea DVS. Atitudine exprimată fără echivoc în discursul rostit în ședința Consiliului Superior al F.R.N. — pentru apărarea independenței și integrității țării față de orice agresiune din afară. Considerăm că în momentele actuale apărarea hotarelor României pe baza fraternității între poporul român și maghiar din țară (între

[21] Vezi pentru detalii Vasile T. Ciubăncan, *Apărarea frontierei de vest a României, deziderat național patriotic al populației județului Arad*, în *Ziridava*, XIII, 1981, p. 387—419.
[22] D.G.A.S., *fond F.R.N.*, dosar nr. 275/1940, f. 119.
[23] *Ibidem*, dosar nr. 227/1940, f. 335.
[24] *Ibidem, fond Ținutul Bucegi*, dosar nr. 4/1939—1940, f. 72.
[25] Ibidem, *fond F.R.N.*, dosar nr. 253/1940, f. 355.

poporul român și naționalitatea maghiară din țară — n.n.), pe baza principiilor de libertate, egalitate în drepturi și a păcii interne, formează nu numai singura cale de urmat pentru realizarea unei conviețuiri fericite a popoarelor (a populației — n.n.) de pe aceste meleaguri, dar este și aportul cel mai mare pe care l-am putea aduce independenței și libertății tuturor popoarelor din bazinul dunărean și confraților noştri din Ungaria. Extinderea cît mai largă a drepturilor și libertăților a maselor maghiare din țară, doritoare de frăție cît și de pace, este nu numai împlinirea unui principiu constituțional, ci formează arma cea mai puternică contra acelora care încearcă prin șovinisme străine de interesele noastre să otrăvească sufletul maghiarimii din Ardeal, în scopul de a slăbi rezistența țării. Convingerea noastră fermă este că față de pericolul comun maghiarimea din țară trebuie să-și spună cuvîntul răspicat, clar și fără șovăire, în interesul solidarității comune"[26], — se arăta în încheierea scrisorii.

Funcționarii particulari din Ținutul Someș, „... fără deosebire de naționalitate și credință, sînt gata oricînd a-și apăra țara, dacă va fi nevoie pînă la ultima picătură de sînge"[27] — se arăta în telegrama Breslei funcționarilor particulari, adresată guvernului român, în semn de solidaritate cu măsurile de apărare luate.

Într-o scrisoare a Uniunii Slovacilor din România, cu sediul în localitatea Nădlac, județul Arad, adresată guvernului român se arătau următoarele: „Naționalitatea Slovacă din România se mîndrește cu aceia că este cea mai credincioasă și cea mai loială din țară. Slovacii din România trăiesc de secole în cea mai deplină înțelegere și frăție cu frații români și în timpurile de asuprire străină, slovacii au luptat cot la cot cu frații români contra dușmanilor și asupritorilor lor comuni.

După unire, naționalitatea slovacă din România s-a încadrat imediat în munca constructivă din această țară, pe care o consideră ca o adevărată patrie și s-au identificat pe deplin cu tendințele și năzuințele fraților români. Pentru loialitatea sa, naționalitatea noastră a fost declarată ca făcînd parte din poporul român, adică nici nu am fost considerați ca minoritari, că s-a știut bine că slovacii din România nu pot avea în această țară alte scopuri și tendințe decît românii. Studenții noștri au absolvit școli românești, au urmat universitățile din Cluj și București și astfel crescuți în spirit românesc au condus populația spre aceleași idealuri"[28] — se arăta în scrisoarea respectivă, în care, printre altele, solicitau și rezolvarea unor doleanțe de interes local.

Într-un astfel de spirit de unitate și solidaritate națională a fost concepută și telegrama conducerii comunității populației musulmane din Dobrogea, prin care, adresîndu-se primului ministru al României, în

---

[26] Idem, *fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa internă,* dosar nr. 435, f. 95.

[27] *Ibidem,* f. 129.

[28] Idem, *fond M.A.I.,* dosar nr. 424/1940, f. 265.

numele cetățenilor musulmani, îl rugau să fie interpretul fidelității lor din totdeauna și-l asigurau că: „... trupurile și sufletele noastre — spunea ei — sînt zid și chezășie de apărare a fruntariilor și aspirațiilor bunului și ospitalierului popor românesc“[29].

A avut, prin urmare, o bază reală aprecierea făcută atunci asupra evenimentului de la 15 martie 1939, de către primul ministru Armand Călinescu, cînd a declarat: „trebuie să subliniez că rezerviștii au răspuns chemării cu un elan impresionant și că aparatul de stat a funcționat perfect. Aceasta pe lîngă un sentiment de mîndrie ne dă și pe acela al unei siguranțe desăvîrșite“[30].

Iată bilanțul unui moment de cumpănă, dar de înalt patriotism și solidaritate națională, exprimat atît de plenar sub idealurile de unitate și independență națională.

Măsurile de mobilizare au fost apoi întregite cu ample acțiuni întreprinse de guvern pentru accelerarea înzestrării armatei cu tehnică modernă de luptă și de fortificare a graniței de vest a țării, care în practică au îmbrăcat și forma unor mari subscripții benevole de ordin material, financiar, din partea populației țării, în scopul apărării sale. Aceste măsuri au căpătat o largă adeziune a întregului popor român, precum și a maselor naționalităților conlocuitoare din România, transformată într-un deziderat național. A fost totodată un nou prilej de reafirmare și pe această cale a adeziunii forțelor înaintate ale naționalităților conlocuitoare la acest deziderat.

În acest context general „Comunitatea Evreilor din România, deplin conștientă de îndatoririle ce le au toți cetățenii României de a contribui la înzestrarea scumpei noastre armate, a depus suma de 100 000 lei, donată cu toată însuflețirea de membri Comunității (...) asigurînd că cetățenii evrei vor ști să-și facă în totdeauna datoria către Patrie, atît în timp de pace cît și în timp de război,“[31] — se arăta într-o telegramă din iulie 1939, adresată în acest sens primului ministru al țării. Asemenea adeziuni exprimate, însoțite de importante contribuții financiare din partea acestei grupe de populație din România, au fost numeroase din aproape toate județele țării.

Adeziuni similare la dezideratul național au fost exprimate într-un număr însemnat și din rîndurile populației de naționalitate germană din România, din care vom reda, numai pentru exemplificare, următoarea adeziune. Într-o telegramă din 13 septembrie 1939, după declanșarea celui de al doilea război mondial, se arăta că: „În dorința de a răspunde înaltului apel ce (...) ați adresat poporului român și pentru a dovedi că comuna noastră minoritară FREIDORF din județul Timiș (în majoritate cu populație de naționalitate germană — n.n.) a înțeles înalta dorință

---

[29] Idem, *fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa internă,* dosar nr. 435, f. 75.

[30] Arh. Stat. Cluj, *fond Prefectura județului Cluj,* dosar nr. 104/1939, f. 2.

[31] D.G.A.S., *fond Președinția Consiliului de Miniștri,* dosar nr. 160/1939, f. 313.

(...) care a pornit pentru muncă și dragoste de Patrie — a donat suma de lei — 68 750 pentru înzestrarea armatei și întărirea granițelor"[32] — se arăta în telegrama adresată cu acel prilej către primul ministru al României.

În cadrul acestei mișcări național-patriotice s-a înscris adeziunea și contribuția populației județului Bihor cu suma de 66 517 150 lei[33], acesta situîndu-se prin contribuția dată pe locul al șaselea între cele 36 județe ale țării.

Datele pe care le prezentăm pe județele respective, deși sînt parțiale, fiind înregistrate la date diferite, în perioada ianuarie-iunie 1940, cînd acțiunile erau în desfășurare continuă, atestă caracterul de masă, la scara întregului teritoriu național al patriei, al acestei mișcări:

TABELUL 1.

Nr. crt.	Județul	Suma subscrisă	Nr. crt.	Județul	Suma subscrisă
1.	București	1.200.000.000 lei	21.	Romanați	16.490.000 lei
2.	Prahova	235.540.000	22.	Muscel	15.495.000
3.	Sibiu	153.121 000	23.	Cluj	13.000.000
4.	Arad	150.000.000	24.	Trei Scaune	10.867.148
5.	Timiș	141.000.000	25.	Sălaj	8.300.000
6.	Bihor	66.517.000	26.	Someș	8.297.000
7.	Mureș	57.782.000	27.	Botoșani	7.329.000
8.	Făgăraș	51.961.000	28.	Odorhei	7.256.000
9.	Tîrnava Mare	35.560.000	29.	Rădăuți	6.448.000
10.	Turda	34.454.000	30.	Buzău	4.784.000
11.	Severin	32.558.000	31.	Ilfov	4.269.000
12.	Caraș Severin	32.000.000	32.	Năsăud	4.076.000
			33.	Maramureș	3.333.000
13.	Ialomița	30.000.000	34.	Teleorman	1.903.882
14.	Iași	28.000.000	35.	Gorj	1.153.000
15.	Alba	27.525.000	36.	Argeș	1.298.000
16.	Neamț	27.271.000			
17.	Hunedoara	21.340.000			
18.	Tecuci	19.025.000			
19.	Ciuc	17.155.000			
20.	Tîrnava Mică	16.667.000			

O imagine tot mai completă despre spiritul de dăruire patriotică al întregului popor pentru apărarea integrității teritoriale a patriei, despre efortul considerabil și aportul adus acestei cauze ne este dată și de faptul că pînă la 13 martie 1940 sumele totale subscrise de populația țării în

[32] *Ibidem*, dosar nr. 154/1939, f. 232. Vezi detalii Vasile T. Ciubăncan, *Adeziunea populației Banatului...*, în *Analele Banatului*, Istorie, nr. I/1981, p. 183—211 și Gheorghe Oancea, *op. cit.*, în *Ziridava*, XIII, 1981.
[33] Vasile Ciubăncan, în *Crisia*, XI, 1981, p. 209—219.

acel scop au depășit 12 miliarde lei, iar acțiunea se desfășura în continuare cu toată amploarea[34].

b. *Condamnarea unanimă a asasinatului politic și reafirmarea solidarității naționale.* Iată ce a caracterizat starea de spirit generală a poporului român atunci cînd, după declanșarea celui de al doilea război mondial, România a adoptat politica de neutralitate efectivă față de cobeligeranți și, la un timp scurt, a fost săvîrșit asasinatul politic împotriva primului ministru al României, Armand Călinescu.

România, odată cu politica de neutralitate efectivă, a manifestat în continuare o preocupare constantă pentru întărirea securității și a capacității sale de apărare. Nici una dintre aceste două coordonate ale politicii interne și externe românești nu au convenit Germaniei naziste, deoarece ele îi contracarau planurile politice și militare pe care le urmărea în România.

În scopul modificării politicii externe românești în interesul Germaniei hitleriste și al slăbirii rezistenței din interior a fost pus la cale la Berlin, și organizat la București, asasinatul politic al președintelui Consiliului de Miniștri al României, Armand Călinescu, care a fost săvîrșit la 21 septembrie 1939, de către un grup terorist de legionari instruiți în acest scop în Germania.

Întreaga opinie publică românească a reacționat prompt, a condamnat unanim odioasa crimă, care a fost apreciată în foarte multe cazuri drept un atentat politic la independența României.

O atitudine clară și categorică de condamnare a actului criminal a fost adoptată imediat de către Partidul Comunist Român, care a dezvăluit și mobilul acestuia, după care el făcea parte din acele planuri politice ale Germaniei hitleriste, puse la cale la Berlin, împotriva României prin agentura teroristă „Garda de Fier". El făcea o legătură directă între actul asasinării lui I. G. Duca în 1933, de către legionari, și cel de-al doilea asasinat, săvîrșit tot de către aceștia, din ordinul Berlinului lui Hitler. Această poziție a partidului, deschisă și fără echivoc, depășea poziția și interpretarea dată oficial de guvern și alte cercuri politice burgheze, care au redus interpretarea și explicarea crimei numai direct la persoana făptașilor ei și nu la autorii, care erau în afara țării, la Berlin.

În spiritul poziției Partidului Comunist Român a fost adoptată o atitudine de condamnare a crimei politice și în documentul intitulat: *„Chemarea Muncitorimii din România"*, lansat imediat după eveniment, în numele tuturor muncitorilor și funcționarilor din România. Documentul a fost semnat de conducerea breslelor muncitorilor mineri și metalurgiști, în care se spunea: „În clipa de față întreaga suflare românească, copleșită de griji și neliniști, prin muncă încordată și efort sporit caută să-și îndeplinească întreaga datorie către țară, niște nemernici au comis oribila crimă de a ucide pe Primul Ministru al Țării. Fapta aceasta de-

---

[42] Arh. Stat. Hunedoara, *fond Prefectura județului Hunedoara*, pachetul nr. 1121, f. 48.

păşeşte toate marginile pentru a o trece din categoria crimelor în aceea a înaltei trădări de ţară (...)[35]".

Documentul atrăgea apoi atenţia opiniei publice româneşti asupra situaţiei grave prin care trecea ţara: „... poate niciodată de cînd se întrebuinţează expresiunea »trecem prin momentele cele mai grele«, (aceasta — n.n.) nu a avut o îndreptăţire mai mare ca acum. Să fim cu toţii conştienţi de acest lucru şi de datoria ce ne incumbă (...)"[36].

În document se făcea apoi un vibrant apel la unitatea naţională, atît de necesară în acele vremuri de mare cumpănă a istoriei popoarelor în general şi a celui român în special. „Muncitorimea română îşi mai îndeplineşte însă în aceste ceasuri de grea cumpănă şi o altă datorie de conştiinţă, făcînd apel către toţi fiii ţării, îndemnîndu-i la unire şi la colaborare dezinteresată pentru desăvîrşirea operei de consolidare a unităţii naţionale. Nici o energie nu trebuie să fie absentă astăzi de la marea încordare ce ni se cere"[37] — se arăta în încheierea acestui document de o vibrantă ţinută patriotică.

Despre modul în care a fost condamnat acest asasinat de către alte categorii şi straturi sociale din diferite zone ale ţării vom cita următoarele exemple: „Cetăţenii judeţului Năsăud înfierează atentatul odios a cărui victimă a fost Primul Ministru al Ţării"[38] — se spunea în telegrama Prefecturii judeţului Năsăud adresată guvernului. „Întreg Maramureşul veştejeşte din adîncul inimii asasinatul odios comis contra Primului Ministru"[39] — se arăta în telegrama Prefecturii judeţului Maramureş către guvern. „Populaţia şi conducătorii judeţului Caraş exprimă adînca durere ce le-a produs pierderea celui mai mare bărbat de stat, vestejeşte cu toată energia odiosul atentat"[40]. „Populaţia judeţului Arad a fost adînc indignată de crima săvîrşită contra Preşedintelui Consiliului de Miniştri, condamnînd cu indignare odiosul atentat"[41] — se spunea în telegrama Prefecturii judeţului Arad.

Şi în judeţul Hunedoara actul criminal a fost unanim condamnat: „... populaţia a simţit o profundă revoltă şi o mare jale în suflet la vestea asasinării fostului Preşedinte al Consiliului de Miniştri Armand Călinescu, îngrijorată şi de impresia ce o va produce acest fapt în străinătate»[42] — se arăta într-un raport al preturii plăşii Hunedoara. „Opinia publică din Deva, fără deosebire de clasă şi naţionalitate, a respins odioasa crimă, a cărei victimă a fost regretatul Preşedinte al Consiliului de

---

[35] Arhiv. Stat. Bistriţa, *fond Prefectura judeţului Năsăud*, dosar nr. 13486/1939, f. 7.

[36] *Ibidem*.

[37] *Ibidem*, f. 8.

[38] *Ibidem*, dosar nr. 13468/1939, nenumerotat.

[39] D.G.A.S., *fond F.R.N.*, dosar nr. 441/1939, f. 7.

[40] *Ibidem*, f. 3.

[41] *Ibidem*, f. 8.

[42] Arh. Stat. Hunedoara, *fond Prefectura judeţului Hunedoara*, pachetul nr. 7/1940, documentul 2061/1939.

Miniștri Armand Călinescu“[48] — se arăta într-un raport al primăriei orașului Deva.

Poziţii similare au fost exprimate și în alte județe și zone ale țării, astfel se poate aprecia că evenimentul nedorit a determinat afirmarea, ori reafirmarea pozițiilor politice ale celor mai largi cercuri şi mase populare cu orientare antinazistă, antifascistă în ansamblul ei, cei mai mulți au reușit să dea o interpretare justă evenimentului în sensul că odată cu crima, în umbra ei stăteau ascunse planuri agresive și criminale la adresa independenței țării și a poporului român din partea Germaniei hitleriste, imperialiste. Contribuţia decisivă la tălmăcirea adevăratului sens al acestui eveniment grav de ordin politic a avut-o Partidul Comunist Român şi mișcarea muncitorească, revoluţionară, în ansamblul ei. Iată motivele care explică o situație anume în care evenimentul tragic s-a transformat într-un moment de solidaritate naţională a poporului român.

Încercînd să sintetizăm conținutul evenimentelor anului 1939, se cunoaște faptul că pe plan extern ele s-au agravat la maximum, culminînd prin declanșarea celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă. Pe plan intern, datele și faptele atestă că avea loc un proces de apropiere politică spre unitate, în direcţia unui consens naţional care avea baze în mod real în sînul poporului, în rîndurile clasei muncitoare. Acest proces a fost evidențiat pe plan politic și prin acțiunile întreprinse de către forțele revoluționare antifasciste și patriotice, în rîndul cărora se găsea Partidul Comunist Român, dar care, din nefericire, nu a fost oficializat pe plan politic național.

Întreaga stare de spirit a poporului, exprimată atît de plenar în vîltoarea evenimentelor foarte complexe ale anului 1939, dovedea încă o dată, dacă mai era necesar acest lucru, justețea și realismul liniei politice a Partidului Comunist Român, propusă celorlalte forțe politice democratice și naționale cu mulți ani în urmă și promovată consecvent, în scopul realizării unității de acțiune a clasei muncitoare și, în jurul ei, a întregului popor român și a forțelor progresiste ale naționalităților conlocuitoare din România, împotriva dușmanului de moarte, fascismul hitlerist și a războiului de agresiune imperialistă dinafară, folosind în acest scop mijloacele semilegale și legale și, îndeosebi, organizațiile clasei muncitoare ce funcționau atunci. *„Trebuie să subliniem* — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *că tocmai în aceste împrejurări, sub dictatura regală, Partidul nostru și-a intensificat activitatea împotriva fascismului și războiului, împotriva alianței cu Germania hitleristă. Un rol deosebit l-au avut în această privință sindicatele, breslele de atunci, folosirea formelor legale de activitate care au făcut ca anii 1938—1939 să fie ani de puternice greve și mișcări ale oamenilor muncii, culminînd cu marea demonstrație de la 1 Mai 1939, împotriva fascismului și*

---

[48] *Ibidem*, documentul nr. 2356/1939.

războiului, pentru apărarea libertăților democratice, independenței și integrității țării"[44].

Poporul român, liber și stăpîn pe soarta sa, aniversează 45 ani de la aceste memorabile evenimente.

DAS JAHR 1939
AUGENBLICKE NATIONALER SOLIDARITÄT

(Zusammenfassung)

Auf Grund von größtenteils unveröffentlichten Dokumenten entwirft der Verfasser ein wahrheitsgetreues und eindrucksvolles Bild des tiefen Patriotismus' des ganzen rumänischen Volkes, der in der einmütigen Antwort auf den Aufruf vom 15. März 1939, unter die Waffen zu treten und die Westgrenze Rumäniens gegen eine bevorstehende hitleristisch-horthystische militärische Agression zu verteidigen, gipfelte.

In demselben Kontext wird hervorgehoben, daß das ganze Volk des Landes in der Zeitspanne Oktober 1934—Juli 1940 einen wertvollen Beitrag zur Ausrüstung des Heeres und zur Befestigung der Westgrenze des Landes leistete, eine Aktion, die ein nationaler Wunsch wurde.

Unter den Umständen der wachsenden Gefahr des Faschismus, des Krieges und der hitleristisch-horthystischen militärischen Agression gegen Rumänien wird die nationale Bedeutung dargestellt, sowie der Widerhall im Ausland dieser großen antifaschistischen und kriegsfeindlichen Demonstration zur Verteidigung der Integrität und der Suveränität des Waterlandes, die am 1. Mai 1939 stattfand und an deren Organisierung der Jungkommunist Nicolae Ceaușescu einen führenden Beitrag leistete.

Im Schlußteil dieses Beitrags wird die Haltung des rumänischen Volkes beschrieben, das den politischen Mord vom 21. September 1939 einstimmig verurteilte, der infolge des Attentats gegen den Ministerpräsidenten Rumäniens, Armand Călinescu, durch die Legionäre verübt wurde, die die Agenten Hitlerdeutschlands in Rumänien waren.

An allen Handlungen des Jahres 1939 nahm das rumänische Volk, von einem nationalen Solidaritätsgefühl beseelt, teil, aber auch die fortschrittlichen Kräfte der mitwohnenden Nationalitäten traten ihnen bei, woraus der Verfasser den Schluß zieht, daß damals die Bedingungen zur Bildung einer nationalen antifaschistischen Volksfront geschaffen wurden.

---

[44] Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Adunarea festivă din Capitală consacrată aniversării a 60 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1981, p. 15.